

De mobilisatie en de Grebbeberg 1939-1940

Mobilisatie in Nederland

In 1938 werden naar aanleiding van de spanningen rond Tsjecho-Slowakije de 2e bataljons van de regimenten op oorlogssterkte gebracht ("paraat gesteld"). De opkomstleeftijd voor dienstplichtigen werd verlaagd van twintig naar achttien jaar.

Op donderdag 24 augustus besloot de regering tot de voormobilisatie. Ongeveer 50.000 militairen met groot verlof werden opgeroepen. Vier dagen later, op maandag 28 augustus 1939 volgde de algehele mobilisatie. Generaal Reijnders werd opperbevelhebber van de land- en zeemacht (de 125 vliegtuigen die gevechtsgereed waren, vielen onder de landmacht). Dienstplichtigen werden opgeleid, wapenarsenalen leeggehaald. Stellingen en fortificaties werden opnieuw gecontroleerd op bruikbaarheid. Men realiseerde zich dat het gemobiliseerde leger lang niet sterk genoeg zou zijn om geheel Nederland te beschermen.

Hitler had intussen zijn aandacht op Polen gericht. De spanningen tussen Polen en Duitsland liepen zo hoog op dat een oorlog onvermijdelijk leek. Op 1 september viel Duitsland zonder oorlogsverklaring Polen binnen. Als gevolg van deze schending verklaarden Engeland en Frankrijk op 3 september 1939 de oorlog aan Duitsland.

De mobilisatie

De tijden werden beroerder en de angst voor oorlog werd steeds erger. Ik was inmiddels al gekeurd voor de militaire dienst. De Duitsers vielen het ene na het andere land binnen. Het werd de tijd van de mobilisatie. Er werden loopgraven en kazematten gemaakt. Op 24 oktober 1939, nog net geen negentien jaar oud, moest ik in dienst. Eerst naar Assen. De meeste jongens uit Meppel werden ingedeeld bij het 19-RI in Hoorn. Ik niet. Ik moest naar Scheveningen naar het elitekorps Grenadiers en Jagers. Ik vond dat best leuk: dichtbij Den

Haag en dus dichtbij het meisje. Ik ging Mien opzoeken in de Voorschotenlaan. Ik wist natuurlijk niet waar dat was, maar ik had de mond bij me en na veel gevraagd en gezocht, belde ik toch bij haar aan. Toen ze opendeed, was het eerste wat ze zei: "Wat moet jij nu hier?". Een leuke ontvangst! Ze wist natuurlijk niet dat ik in Scheveningen zat. Het werd een gezellige avond en ik kwam prompt te laat binnen. De keuring in Scheveningen was heel streng en jammer genoeg was ik iets te smal en te licht. Zo ging ik toch nog naar Hoorn. Daar keken ze wel raar op en waren heel nieuwsgierig.

De andere dag moest ik bij de kapitein komen. Ik had meteen verlof aangevraagd, want mijn zuster ging trouwen. Ik liep nog in burger rond en ik moest eerst in het pakje gestoken worden. Wat een onzin.

De eerste de beste avond dat ik weer in Hoorn was, moest ik mee naar de familie Dekker. Wij zaten daar in het begin met zes jongens, maar later bleven er twee over: ik en Berend Jonker. Zijn ouders lagen met een turfschip achter op het Molenpad in Meppel, dus wij kenden elkaar heel goed. Bij de familie Dekker was het altijd heel gezellig en we hadden het daar goed. Het waren gewoon je tweede vader en moeder.

*Henk Doornbos – altijd in voor een geintje -
midden met helm; ingedeeld in II-19 RI.*

De diensttijd was erg zwaar. Het was een koude winter met bergen sneeuw. Je was altijd op de vlakte en de schietoefeningen waren aan het water. De kapitein was een harde; hij kwam uit Groningen, geloof ik. Hij zei steeds: "Wat de Finnen kunnen, kunnen wij ook". De Finnen waren toen in oorlog met de Russen en waren heel fel, vandaar dat hij dat steeds schreeuwde.

Henk ↑

Je maakte marsen van wel veertig kilometer, waarbij je in de berm liep, nou ja, over de bulten sneeuw, want op de weg was niet te lopen, zo glad was het en zeker met dat ijzeren beslag onder de schoenen. De andere dag allemaal op ziekenrapport: een rustdag. Vlak voor we met verlof naar huis zouden gaan, moesten we eerst 's morgens om vijf uur de trein uitgraven. Als we niet wilden, dan hadden we pech en konden we ook niet met verlof. En ander vervoer was er niet. Wat was dat koud!

Voorjaar 1940 naar Wageningen

Eindelijk brak het voorjaar aan. We gingen op transport naar Wageningen. Daar werd de hele troep uit elkaar gehaald en kwam je tussen de ouden in. Dat was eerst wat. Die hadden maling aan de sergeant en de luitenant en trokken zich niets van hun aan. Ik trof het want ik kwam bij de gasdienst, bij de ontsmettingsdienst. Een lui leventje. De anderen moesten elke dag naar de Grebbe loopgraven maken. Wij moesten leren voor de gasdienst, volgens sergeant Knol. Dat was lekker langs de dijk liggen in de zon. Het was in 1940 al vroeg mooi en warm weer.

Door II-19 R.I. was tijdens de mobilisatie een loopgravenstelsel gemaakt west van de spoorbaan Rhenen - Veenendaal, vanaf de Rijn tot Achterberg. Paal 25 afd. spoorweg vormde ongeveer het midden van dit stellinggebied. Aan de Noordrand van Rhenen was onmiddellijk achter dit stellinggebied een afdeling luchtdoelartillerie opgesteld.

De toestand werd hoe langer hoe erger. Telkens werd het verlot ingetrokken en moesten wij naar Rhenen. Daar lagen wij in een school dichtbij het viaduct. Ik weet nog dat wij daar een hoogte op moesten. Dat duurde dan een paar dagen en dan gingen we weer terug naar Wageningen.

1940 – de meidagen

Donderdag 9 mei

Begin mei weer naar Rhenen. De spanning steeg, merkten wij. Het werd 9 mei, net voor Pinksteren. 's Avonds verkondigde de rotmof nog dat Nederland gerust kon zijn, want ze zouden er niet binnen vallen, maar die "vuilen" - ik word nog steeds kwaad als ik er aan denk - stonden toen al klaar bij de grens! 's Nachts om drie uur werd er groot alarm gegeven. Nog geloofden wij het niet. Het afweergeschut stond te bulderen en ze schoten toch nog wat van die vliegtuigen neer. Wij juichten als er weer een ging.

Oorlog - vrijdag 10 mei 1940

In de vroege ochtend werd de rust verstoord door het geluid van afweergeschut, overvliegende gevechts- en transportvliegtuigen en bombardementen op vliegvelden. Via de radio werd bevestigd dat vanaf de vroege ochtend van 10 mei 1940, Duitse legereenheden de landsgrenzen overschreden hadden.

De situatie zag er - vanuit Nederlands gezichtspunt - verre van rooskleurig uit. Toch heerste er een voorzichtig optimisme vanwege de toegebrachte tegenslagen. Het Duitse voornemen om het Nederlandse leger binnen een dag van tafel te vegen had gefaald. Rotterdam-Zuid en de Maasbruggen waren weliswaar in Duitse handen gevallen, maar de drie vliegvelden bij Den Haag, Valkenburg, Ypenburg en Ockenburg werden 's avonds weer op de Duitsers heroverd. De Duitse luchtvloot kreeg een gevoelige klap te incasseren en de Duitse poging om koningin Wilhelmina, de ministers en de legerleiding gevangen te nemen was mislukt.

Vrijdag 10 mei

Vrijdag 10 mei moesten wij naar het stationnetje van Rhenen. Dat was bij het viaduct. Daar werden fietsen gevorderd en werd de verklaring of proclamatie voorgelezen dat wij in oorlog waren met Duitsland. Het was inmiddels bloedheet geworden en wij moesten naar Veenendaal op de fiets voor de evacuatie van de bewoners. 's Avonds gingen wij terug. Onderweg kregen we te maken met vliegtuigen die laag overvlogen en begonnen te schieten. Gelukkig zaten we onder de bomen en konden we ons wat schuil houden. Terug in Rhenen moesten we de stelling bij het viaduct betrekken. Het bleef die nacht verder rustig.

Verslag vaandrig Van Neer (bron – website *De slag om de Grebbeberg*)

Henk Doornbos was ingedeeld in hetzelfde reserve-bataljon

1-II-19 R.I – 2e legerkorps, 4e Divisie, 1e Compagnie, 2e Bataljon, Cmdt. 4e sectie

Deze compagnie was onderdeel van II-19 R.I., het reserve-bataljon van de 4e Divisie. Tijdens de mobilisatie was men gelegerd in Wageningen, gedurende de oorlogsdagen in Rhenen. De verblijfplaats daar was aanvankelijk de Wilhelminaschool, daarna werd de compagnie in verband met Duitse artilleriebeschietingen van Rhenen verspreid over particuliere huizen.

Op de 10e mei assisteerde de compagnie o.a bij de evacuatie van Veenendaal.

In de avond van de 11e op de 12e mei kreeg II - 19 RI (inclusief de 1e compagnie, maar zonder de M.C.) opdracht om - met de blanke wapens - het Voorpostengebied, dat inmiddels in Duitse handen was gevallen, te heroveren. Gedurende de late avond trok het bataljon over de Grebbeberg richting sluisje en werd daarbij diverse keren door eigen troepen beschoten, die ongewis waren van de doortocht. Wegens ontbreken van vlonders om de reeds opgeblazen sluisbrug over te steken, ondervond men grote vertraging. Daarom besloot de commandant van het bataljon eigenmachtig tot afblazen van de actie. Rond 3.00 uur was men weer terug in Rhenen.

Zaterdag 11 mei

Zaterdagmorgen 11 mei al vroeg kanongebulder. De mof was in aantocht. De houtzaak werd in brand gestoken om meer schootsveld te krijgen, maar volgens ons was dat het stomste wat ze hadden kunnen doen. Want toen het daar rookte, kwamen prompt de granaten. Wij stonden nog aan de overkant van het viaduct toen de eerste granaten over ons heen in Rhenen insloegen. Gelukkig hadden we een kapitein en luitenant die heel rustig waren en die ons precies vertelden wanneer we moesten gaan liggen. Zolang je ze hoorde fluiten, was er niks aan de hand. Gingen ze over en hielden ze op met fluiten, dan meteen plat op de grond. Wij wisten al heel gauw wat we moesten doen. Er brak geen paniek uit, we bleven heel rustig en konden zelfs grapjes maken. Dat was de eerste vuurdoop.

Op zaterdagavond werd onder aan de Grebbe aan de andere kant van het riviertje fel gevochten. Dat hoorde wij van koeriers die van de berg afkwamen. Ook was er eentje van de artillerie die de berg weer op ging. Ik vroeg hem of hij korporaal Vredeveld kende. Die kende hij wel, alles was goed met hem en hij zou de groeten aan hem overbrengen als hij daar nog zou komen. Later vertelde mijn zwager Albert Vredeveld dat hij inderdaad de groeten had overgebracht.

Oorlog - zaterdag 11 mei

De drie noordelijke provincies werden in de loop van 11 mei volledig onder de voet gelopen. De oprukkende Duitsers werden echter gestopt door de verdedigers van de stelling Kornwerderzand bij de Afsluitdijk.

De Grebbeberg kwam vroeg in de ochtend onder zwaar artillerievuur te liggen. Daarna werd de aanval door SS-eenheden ingezet. In de middag van de 11e mei bereikte de 227e divisie Barneveld.

Verkennde Nederlandse huzaren en de bezetting van de voorposten van de Grebbelinie raakten in gevecht met de Duitsers. Aan het eind van de dag waren de voorposten bij de Grebbeberg gevallen, maar de frontlijn van de Grebbelinie was nog intact.

II-19RI – de operationele reserve – werd met de taak opgezet om gedurende de nacht de Grift over te steken met behulp van een noodbrug [de brug over het sluisje was opgeblazen door pioniers] en de voorposten voor het kriecken van de dag te hernemen. Een loodzware taak. De Nederlandse troepen waren immers totaal niet geoefend in nachtgevechten en bovendien kende het bataljon het voorterrein in het geheel niet.

De oorlog kwam in alle hevigheid op ons af. Het regende granaten. Het begon donker te worden en we moesten ons verzamelen bij het viaduct. Wij kregen het bevel de bajonetten op het geweer te zetten. Wij gingen proberen onderaan de berg te komen om het 8-RI te helpen, zodat die zich terug konden trekken. Wij wisten niet wat ons te wachten stond als we daar ooit zouden komen.

We gingen op weg aan weerskanten van de straat, van boom tot boom. Het was een

verschrikking. De kogels vlogen je om de oren. Je hoorde ze tikken op de weg, soms in de boom waar je achter lag. Er was geen doorkomen aan. Voorbij de dierentuin werd het een hel. Over het kleine stukje van de dierentuin tot waar nu de begraafplaats is, deden we meer dan twee uur, kruipen en liggen. We werden van alle kanten beschoten, zelfs door onze eigen jongens die op de berg zaten. Er was hun verteld dat de mof op de berg zat en ze in de rug aan zou vallen. Tot overmaat van ramp begon een sergeant te roepen dat we eigen troepen waren. Toen was de ellende helemaal compleet en was alles wat schieten kon op ons gericht. Later hoorden we dat wij nog geen vijftig meter van ze af waren geweest, ze waren ontzettend fanatiek.

Gelukkig werd het sein gegeven terug te trekken naar het viaduct zo gauw het even rustig werd. Eindelijk een korte vuurpauze en toen allemaal heel stil en zo snel mogelijk terug van boom tot boom. Niemand werd gewond. Later hoorden we dat het de bedoeling was geweest al vechtend desnoods van man tot man de jongens van het 8-RI te helpen, vandaar ook de bajonetten op het geweer. Niet wetend dat de meesten daarvan al gesneuveld waren. Ze zaten in een stelling die de laatste week nog gegraven was, zonder vluchtweg. Het was gewoon een loopgraaf, meer een lange sloot met opgeworpen grond tot dekking. Dat was voor ons ook de dood geweest. Ervoor was totaal geen dekking, het was allemaal land. Daarachter het riviertje de Grebbe. Dat is daar een verschrikking geweest die zaterdag en die nacht.

Nacht van 11 op 12 mei

De nacht van 11 op 12 mei zal voor alle Grebbestrijders een hel zijn geweest. De vijand lag ontegenzeggelijk vlak voor de stelling, de uit Ouwehand ontsnapte apen en exotische vogels zorgden voor onbekende en soms angstaanjagende geluiden en het Duitse geschut donderde onvermoeibaar door.

Inmiddels waren vier afdelingen Duits geschut in stelling gekomen. In totaal waren er 32 vuurmonden van 105 mm en 8 van 150 mm die afwisselend storend vuur afgaven op het stellingengebied en het stadje Rhenen. Zo nu en dan werden korte uitwerkingsvuren op de artillerieposities rondom Rhenen afgegeven. Later op de dag zouden nog 6 stukken van 21 cm, zogenaamde Mörsers [zeer zware houwitsers] in de sector van X.AK arriveren, maar pas op de 13e tot inzet komen.

De verdedigers kregen geen enkele rust en logistiek moest behoedzaam gebeuren en was nooit ontbloot van gevaar wegens scherven of dodelijke boomsplinters, die door detonerende granaten ontstonden. Slachtoffers kostte het Duitse vuur niet in hoge mate, maar psychisch was er sprake van een danige inwerking op de verdedigers van de Grebbeberg. Vanuit de rug van de verdedigers vuurde het Nederlandse geschut gedoseerd terug. Daarbij was Wageningen het doelwit, en later een voorbereidingsvuur voor de aanval van II-19RI. Toen het er echter op aan kwam, in de late ochtend en vroege middag, was de Nederlandse artilleriesteun afwezig.

Inmiddels waren wij weer terug bij de spoorbaan en het viaduct. Verder bleef het die nacht na al dat geweld aardig rustig. In Rhenen zelf sloeg de ene granaat na de andere in. We stonden om de beurt in de mitrailleurstelling zo'n beetje te suffen, want slapen was veel te gevaarlijk.

Pinksterzondag 12 mei

Zo werd het zondag 12 mei, eerste Pinksterdag. Het was nog steeds bloedheet. We moesten weer verzamelen. Er werd ons heel rustig verteld dat wij de berg weer op gingen en bij het dierenpark achteruit zouden gaan. Dus door het dierenpark. Weer gingen we achter elkaar van boom tot boom. Toen we de huizen voorbij waren, verspreidden we ons in het bos.

Ik zie nog de plek voor me waar ik het eerste slachtoffer zag. Hij was getroffen door een granaat. Ik zal er verder niets over schrijven. We gingen er allemaal met een boog en met de schrik in de benen omheen. Ik zat nogal wat verder naar voren en ging ongeveer bij de ingang van het dierenpark achteruit tot ik weer bij het open veld kwam. Als je doorliep kwam je in Achterberg uit.

entree Ouwehands dierenpark

Wilde dieren zagen we niet, zoals sommigen beweerden. Wel liepen er een paar zebrapaardjes. We moesten een vlakte over naar een ander stuk bos, hier werd onze adjudant getroffen en is daar achtergebleven. Hij ligt ook begraven op de Grebbeberg

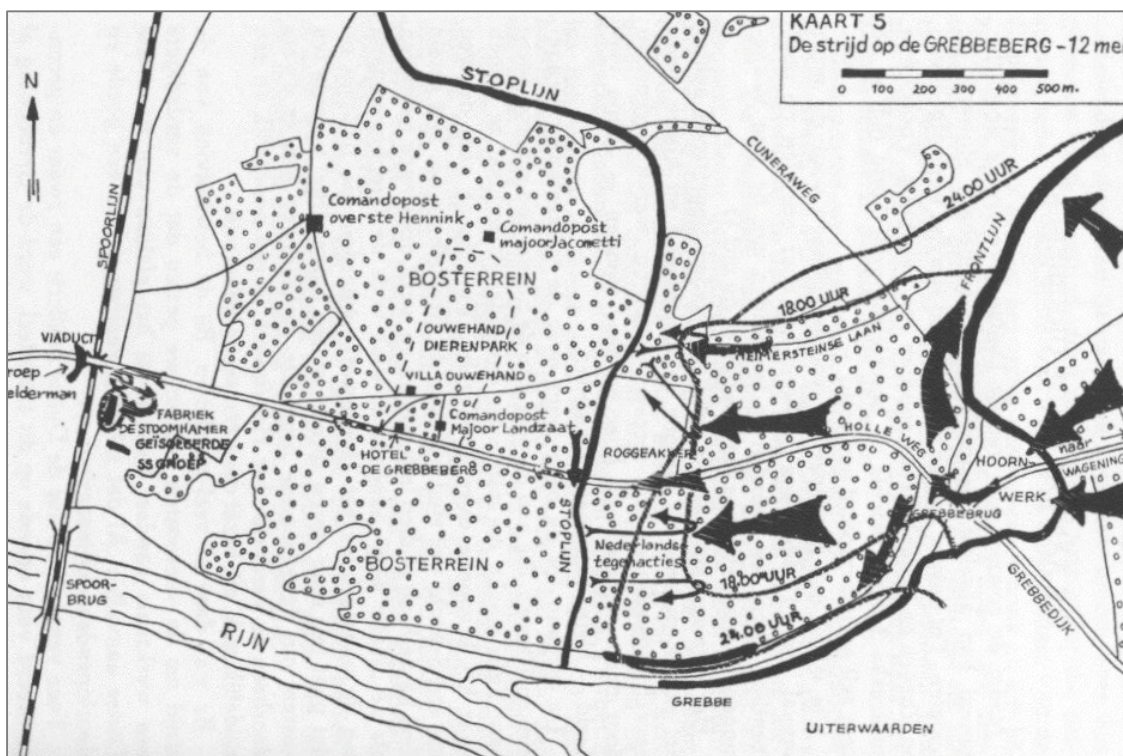
Oorlog - zondag 12 mei

Toen in de middag van de 12e mei de Duitsers waren doorgedrongen op de Grebbeberg en de stoplijn bedreigden, kreeg 1-II-19 R.I. (versterkt met een sectie zware mitrailleurs van M.C.-II-19 R.I. onder commando van reserve 1e luitenant [J.M. Folmer](#)) rond 15.30 uur bevel de aanvallers weer uit de Hoofdweerstandstrook (de strook tussen frontlijn en stoplijn) te verdrijven.

Vanuit de stoplijn (bereikt via Ouwehands Dierenpark ten noorden van de Grebbeweg) werd in de loop van de avond een aantal pogingen gedaan door te stoten langs de Heimersteinselaan. Al die pogingen liepen vroegtijdig vast in het Duitse vuur, waarbij een aantal slachtoffers te betreuren viel. De nacht werd vervolgens doorgebracht in het (stoplijn) loopgraafgedeelte van de 3e sectie van 2-III-8 R.I., waar zich behalve deze laatste sectie nog andere onderdelen bevonden. In deze overvolle stelling werd door kapitein Van Alewijk en enkele andere officieren met krachtige hand de aanvankelijk verdwenen orde hersteld, waarna de verdediging zo goed mogelijk werd georganiseerd.

Ik kan niet alles opschrijven wat we hier gezien en meegemaakt hebben. Je wordt gewoon een beest en trekt je nergens meer iets van aan. Als het nodig is, kruip je wel tegen wat eens een mens was aan om jezelf te beschermen. Al ben je nog zo onverschillig en vloek en bid je alles aan elkaar, je probeert wel in leven te blijven. Eindelijk bereikten we een loopgraaf en doken daar in. Een van ons had een schot in de schouder gekregen. Nadat hij verbonden was, ging hij gewoon mee verder.

We moesten weer een stuk open terrein over. De luitenant was een harde. Hij ging voorop. We kwamen weer bij een loopgraaf en waren nog maar met een kleine groep over. We misten twee bataljons. Alleen ons bataljon was compleet. We bleven hier even om op adem te komen. We zagen geen levende ziel, maar de kogels en granaten zagen en hoorden we zoveel te meer. Het leek of alles op ons was gericht. We kropen verder door de loopgraaf, als het die naam nog mocht hebben. Er waren erbij waar je kruipend doorheen moest. Even verderop was voor ons de verschrikking, hoewel we al waren gehard in die ene dag. Het begon al avond te worden en we waren allemaal doodmoe, maar we moesten verder. Toen zagen we een stelling die in elkaar was geklapt. Twee van de mannen waren waarschijnlijk verrast en konden niet meer weggkomen. De gevolgen waren verschrikkelijk. Weer verder. Eindelijk een stuk dat nog heel was en daar troffen we nog een groep. Ze waren blij dat ze ons zagen en er werden gegevens uitgewisseld. Volgens hen zaten rondom ons moffen. De groep probeerde zich terug te trekken, maar ze gingen de verkeerde kant op en werden vermoedelijk gevangen genomen. Wij zaten tegen Achterberg aan, waar de mof al was. Zo werd het tweede Pinksterdag.

Maandag 13 mei

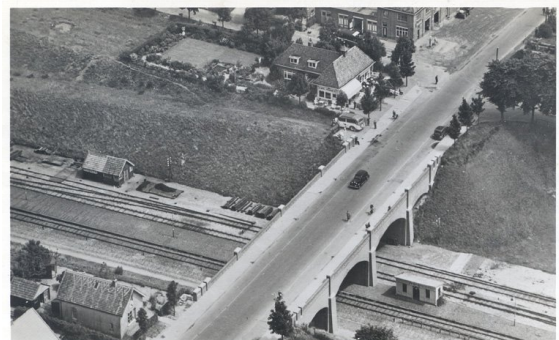
Tweede pinksterdag stonden we met een mitrailleur in een stelling. Zo gauw iets bewoog, schoten we. Je zenuwen stonden tot het uiterste gespannen. Een van de jongens "kreeg de kolder in de kop" en vloog de stelling uit, helemaal wild en gevaarlijk schoot hij in het wilde weg. We hebben hem niet meer gezien; later hoorden we dat hij gesneuveld was. Het werd voor ons ook te gevaarlijk, want het vuur was geen moment uit de lucht. Uiteindelijk waren we nog met een man of twintig over. Vermoedelijk was de rest van de groep door het bombardement achtergebleven en toen teruggetrokken, maar dat wisten wij op dat moment nog niet. We trokken verder; alleen de "luit" was nog bij ons. Toen de laatste stelling waar wij in terecht kwamen, in elkaar werd gegooid, besloten wij met de moffen in het zicht om ons over te geven. De "luit" wilde niet; hij gaf ons een hand en trok zich terug in het bos.

Oorlog - Maandag 13 mei

Het was intussen tegen het middaguur toen de catastrofe naderde. De SS had zich op allerlei strategische punten in het terrein verscholen met mitrailleurs en sluipschutters. Nederlandse posities werden door SS verbanden misleid - waarbij wederom massaal achter krijgsgevangenen werd gedekt of SS'ers deden alsof zij als gevangenen werden opgebracht en vlak voor de stellingen van de Nederlanders de rollen naar werkelijkheid omdraaiden. Het ene na het andere verband moest zich overgeven. Op sommige locaties ontstonden man tegen man gevechten, vooral op de Laarsche Berg. Consequent waren het de Nederlanders die het onderspit moesten delven. Het gros bood nauwelijks verzet en zette het op een lopen, waarbij de uitstekend liggende Duitse artillerie een grote rol speelde bij de voeding van paniek.

Om 13.30 uur was er plotseling een gehuil van jewelste in de lucht. Een Staffel Ju-87 Stuka's van II./StG.77 dook plotseling op de terugtrekkende Nederlandse troepen in het open veld. Gierende bommen van 50 en 250 kg vielen tussen de vluchters en zaaiden dood en verderf. Een tweede Staffel dook op de afgrendelstelling ten noorden van Rhenen en joeg alle manschappen die daar nog in de stelling waren gebleven weg. Hoewel de tegenaanval al volkomen was mislukt en de stoplijn ten noorden van de Grebbeberg al in Duitse handen was gevallen, leverde het bombardement door de Luftwaffe een panische vlucht op. Wapens werden weggeworpen en complete compagnieën gingen op de loop. Er was geen houden meer aan.

Volgens ons waren de moffen stomdronken. We zaten weer bij de spoorlijn en in de verte zagen we het viaduct. Opeens begon een mof te schreeuwen dat twee man naar het viaduct moesten om te zeggen dat ze zich moesten overgeven. Zo niet, dan werden de gevangenen doodgeschoten. Twee jongens stonden wat te aarzelen of ze zouden gaan. Het was ook geen pretje. Voor hetzelfde geld schoten je eigen jongens je neer. Ik had een knaap bij me die begreep wat ik wilde, toen ik zei: "Kom op, vlug, we gaan". We liepen die twee andere knapen voorbij en toen begon de mof te schreeuwen dat maar twee man moesten gaan. De andere twee moesten terug. Gelukkig werden we niet beschoten door de eigen jongens; ze bleken nog niets meegemaakt te hebben. We moesten de spoorbaan

Viaduct Rhenen K.L.M. Foto Copyright

oversteken en waren zo moe dat een van die jongens uit de stelling moest komen om ons erin te helpen. We vertelden de kapitein wat die mof had gezegd en wat dacht je dat "die gek" tegen ons zei: "Jullie weten waar ze zitten; we breken uit". We lachten "die flapdrol" uit en zeiden dat hij maar alleen moest gaan zonder ons en die jongens en dat hij gewoon zijn dood tegemoet liep. Met zo'n vijftig jongens die in de stelling zaten, zou hij zo dat open terrein zijn ingestapt. "Kijk dan door je verrekijker", zeiden we, "daar lopen ze en onze jongens ook en daar wil je op schieten". Hij zag er vanaf en kreeg door dat we maling aan hem hadden en misschien bedacht hij dat die jongens meer naar ons luisterden dan naar hem. Hij zei: "Als jullie dan de aftocht dekken, dan trekken we terug en zien we buiten Rhenen te komen." We stonden hem weer in zijn gezicht uit te lachen en vroegen waar hij bang voor was. "De mof is daarginds en die lopen niet zo hard. U bekijkt het maar, wij gaan." Die jongens hadden nog niets gezien van de oorlog en terwijl alles zich terugtrok, zou hij ze zo de dood injagen.

We kwamen de stelling uit en zagen daar de groep staan die we kwijt waren geraakt. Het was net als we dachten. Door het bombardement op de stelling waren ze ons kwijtgeraakt en toen was er geen doorkomen meer aan. Ze hadden niet gedacht dat wij levend uit de hel zouden komen, maar wij hadden de goden bij ons.

Het grootste deel van de Nederlanders in de bossen was uitgeschakeld of teruggetrokken tot in Rhenen. Een deel was zelfs al verder teruggetrokken, want de wegen richting westen waren vanaf de late ochtend vol met ordeloze groepjes terugtrekkende militairen. Een aanzienlijk deel van hen afkomstig van de verslagen bataljons rond Achterberg, anderen afkomstig uit de provisorische grendelstelling.

Kapitein Gelderman, die met zijn enigszins aangevulde detachement nog bij het viaduct lag, constateerde tot zijn verbazing dat iedere periodieke sterkteschatting van de linie achter het spoor een dramatische vermindering te zien gaf. Hij had onderwijl opdracht gegeven het viaduct te vernietigen, zodat onder vuur druk werd gewerkt aan het aanbrengen van de daartoe benodigde springstoffen.

Een deel van de compagnie werd gevangen genomen, een (naar aan te nemen valt, kleiner) deel slaagde er in te ontkomen, o.a. naar de commandopost van het 8e Regiment Infanterie. De krijgsgevangenen werden vervolgens overgebracht naar een krijgsgevangenenkamp in Duitsland. Halverwege juni 1940 mochten ze terug naar Nederland.

Eindelijk kwamen we weer op de weg tussen Rhenen en Elst, waar genoeg fietsen langs de weg lagen. Dus op de fiets verder. Het was al laat in de middag en wij waren bekaf en hadden dorst. Er was niets, dus trokken we steeds verder. Achteraf was het bloedlink op die weg met duizenden militairen en paarden met kanonnen bij zich die door elkaar liepen. De MP stuurde alles terug om te proberen te reorganiseren om de Grebbe weer op te gaan. Degenen die daar vandaan kwamen, fietsten of liepen gewoon door. De MP had daar geen vat meer op. Er waren jongens bij die vanaf het eerste uur erin gezeten hadden; die zagen en hoorden niets meer. Wij trokken ook verder en op een gegeven moment konden we onze ogen niet geloven. Aan de overkant van de weg kwamen onze twee bataljons aan, netjes in de kleren en geschoren. Ze hadden geen oorlog gezien. We reden door, met zulke lui die "em meteen al waren gesmeerd", wilden we niets te maken hebben. Ze waren lucht voor

ons. Later hoorden we dat ze meteen al te veel naar links waren uitgeweken. Een mooie smoes, als je dat maar genoeg doet, ga je vanzelf wel om Rhenen heen en ook van de berg af. Bah.

Maandag 13 mei - De Grebbelinie gaat verloren

Koningin Wilhelmina stapt in Hoek van Holland op een Engelse torpedobootjager om vanuit Engeland de strijd voort te zetten. 's Middags vertrokken de regeringsleiders van het kabinet 'De Geer' naar Engeland. Het regeringsgezag werd overgedragen aan generaal H.G. Winkelman.

De Grebbelinie krijgt zware aanvallen te verduren. Bij Scherpenzeel wordt een aanval succesvol afgeslagen door de Nederlandse verdedigers.

Op de Grebbeberg, in de ochtend, loopt een Nederlandse tegenaanval vast. SS-eenheden die daarop tegenaanvallen lanceren, weten bij de derde aanval door te breken. Deze doorbraak had tot gevolg dat de gehele Grebbelinie diende te worden prijsgegeven, om te voorkomen dat de vijand in de rug zou aanvallen.

Bijna 400 Nederlandse militairen sneuvelden op de Grebbeberg.

Het was al nacht toen we Utrecht in de kazerne aankwamen, waar we ons in moesten schrijven en moesten vertellen bij welk regiment we hoorden en waar we vandaan kwamen. Maar wij hadden er meer belang bij om eerst wat te drinken te krijgen, want we hadden een paar dagen geen eten en drinken meer gehad. Toen begon "die hufter" van een sergeant tegen ons te schreeuwen en te schelden. Ja, dat had hij niet moeten doen; hij kreeg veel mannen tegen zich. We moesten eerst tot rust komen. Je leefde nog in een droomtoestand, een hele nare, en dan moet zo'n vent zo doen. We gaven hem toen van katoen. Hij zei dat hij met onze smoesjes niets te maken had en wilde een rapport opmaken. Toen was het hek van de dam en grepen wij hem beet en vroegen hem waar hij de Pinksterdagen had gelegen. Een paar andere knapen trok ons van die vent af, maar goed ook, want we hadden hem in elkaar geramd, we moesten onze agressie kwijt. Een van die knapen bleek een Meppeler te zijn, wiens ouders met het schip achter op het Molenpad lagen; hij was een neef van Berend Jonker, waar ik mee in Hoorn was. Hij nam me mee en zorgde dat ik mij wat op kon knappen. Hij lag in die kazerne bij de foerier en ik kreeg van hem wat te eten, te drinken en andere kleren.

Ik was er zonder kleerscheuren afgekomen. Het is voor mij nog steeds een wonder dat ik niet geraakt ben. Ja, dat kan ik nu nog steeds met moeite vertellen. Alleen wat schroeiplekken en een paar kleine gaatjes in de jas. Het was kantje boord, maar afijn, laat ik maar dankbaar zijn, ik leef nog en dat is het voornaamste.

Na Pinksteren

Dinsdag na Pinksteren werden wij met auto's verder gebracht. Toen we hoorden dat Nederland zich had overgegeven, stonden we te huilen als kinderen. Om onze woede te koelen sloegen we alles wat we bij ons hadden kapot en gooiden het in het water. Ik weet niet meer bij welke plaats dat was. We gingen weer verder en kwamen bij een kasteeltje in Werkhoven. Daar bleef ik een paar dagen bij het 19-RI. Ze wisten nog niet waar mijn bataljon gebleven was en stuurden mij weer naar Hoorn naar de Krententuin om me daar op wacht te zetten.

In Hoorn zaten jongens genoeg die net een week voor de oorlog uitbrak in dienst waren gekomen. Ik zei dan ook dat ze die jongens maar moesten nemen, dat ik niet een magazijn voor de moffen ging bewaken en lachte erom. De luitenant zei niets en draaide zich om. Later kwam de foerier naar me toe en drong erop aan om toch maar daar te gaan staan. Ik vermoedde al iets en toen ik er stond, kwamen in het donker twee mannen, de foerier en de luitenant, die mij vroegen om niks gezien en gehoord te hebben. Ik stond er drie uur en zag die twee niet meer. Na mij heeft er ook niemand meer gestaan.

Toen ik in Hoorn aankwam, meldde ik me wel, maar ze keken verder niet naar me om. Dus liep ik gewoon de poort uit. De wacht riep me eerst terug met de vraag waar ik heen wilde gaan. Ik zei dat mijn hoofd er niet naar stond om bij dat stelletje te blijven en hij liet me gewoon gaan. Ik ging naar de familie Dekker, dat waren de eersten waar ik mijn hart kon uitstorten. Daar ben ik ze ook altijd erg dankbaar voor gebleven. Ze hebben me fijn geholpen en zorgden dat er bericht naar Meppel ging dat alles goed met me was. Ook gaven ze me geld, want ik had niets meer.

Na een week ging ik weer terug naar Werkhoven en zag daar onze postbode, die ik vroeg of hij ook wist waar de jongens van 19-RI zaten. Hij wist mij te vertellen dat ze in Elst zaten. Eindelijk kwam ik toch nog bij mijn oude makkers terug. Daar ben ik nog een paar weken geweest en kregen we ook onze soldij. Dat werd uitbetaald door een oude schoolmeester uit Meppel, meester v.d. Hof, die ook jeugdkerk gaf. Omdat hij zo'n dikke kop had, noemden we hem altijd Bonzo. Toen hij mijn naam zag, herkende hij mij en ik hem ook en praatten nog een tijdje over van alles.

Dat was het einde van de dienstitijd, maar de verschrikkingen bleven. Zolang je leeft draag je dit alles steeds bij je. Soms zie je alles de revue passeren, meestal 's nachts als je wilt slapen. Elk detail komt je dan weer helder voor de geest. In stilte zit je te huilen. Een ander zal dat nooit begrijpen. Dat is ook niet nodig, het is iets van en voor jezelf. Het leven gaat gewoon weer verder, soms moeilijk, maar soms heeft het ook z'n vrolijke kanten. Ik wil jullie hiermee zeggen dat je niet teveel bij de ellende moet stilstaan, pak elke kleine strohalm die je gegeven wordt aan en wees er blij mee. Dat houdt je overeind. Het heeft mij slapeloze nachten gekost om er iets van op te schrijven. Waardeer het leven zoals het is; er is altijd wel iets goeds in te vinden.